herpy

LEGUANER

Eastern fence lizard

Sceloporus undulatus

En liten, rask soleglad øgle fra det østlige USA, som sitter på gjerdestolper, trestammer og steinrøyser. Hannen har blå og svarte flekker på buken og strupen og viser dem frem med armhevinger. Arten er robust og insektetende, men krever en kraftig solplass, UVB og et romslig terrarium med plass til å løpe.

Familie: Phrynosomatidae Tidligere navn: *Sceloporus floridanus; Agama undulata; Lacerta undulata*

FAKTABOKS

DYRET

Voksenstørrelse	**10-19 cm** total lengde inkl. hale
Levealder	**4-5 år**
Aktiv	**Om dagen**
Levevis	**Trelevende, klippelevende og bakkelevende**
Biotop	**Temperert skog og eng**
Vanskelighetsgrad	**Øvet**

STELL

Min. terrarium	**80 × 40 × 40 cm** L × B × H for 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**27-28 °C**
Varmeplass	**38-42 °C**
Temperatur, natt	**18-22 °C**
Luftfuktighet	**40-60 %**
Vann	**Vannskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-sone 3
Vinterhvile	**8-12 °C** 8-12 uker
Kosthold	**Insekter**
Holdes	**Alene, parvis eller én hann med flere hunner**

AVL

Formering	**Eggleggende**
Kjønnsmoden	**12-24 mnd.**
Kullstørrelse	**3-13 egg**
Kull per år	**1-4**
Inkubasjon	**55-70 dager** ved 27-30 °C

VERN OG PAPIRER

CITES	**Ikke listet**
EU-vedlegg	**Ikke listet**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Sceloporus undulatus er en liten til mellomstor, kraftig bygget øgle med kjølede skjell som gir huden en ru overflate. Den blir 10-19 cm inkludert hale og veier omtrent 15 g som voksen. Grunnfargen er grå, brun eller rustbrun, og hunnen har en rekke mørke, bølgede tverrbånd over ryggen. Artsnavnet *undulatus* betyr «bølget» og henspiller på de tverrgående båndene. Bak på låret løper en mørk strek.

Kjønnene er lette å kjenne fra hverandre. Hannen er mer ensartet brun med rødlig tone og har en blå og svart flekk på hver side av buken og på strupen. Flekkene vises frem når han markerer territorium med raske armhevinger og hodenikking. Hunnen er lysere på buken med bare svak blå farge eller ingen, og hun er litt større enn hannen. Ungene ligner hunnen, men er mørkere og mattere. Fargene skifter litt med temperaturen: øglen er mørkest når den er kald, og lysest når den er varm og aktiv, og hannens blå flekker er klarest når han er varm.

Fram til 2002 ble ti underarter regnet med, men genetiske undersøkelser viste at de ikke dannet naturlige enheter. Flere av dem er i dag egne arter, blant annet *Sceloporus consobrinus*, *Sceloporus tristichus* og *Sceloporus cowlesi*. *S. undulatus* i snever forstand lever øst for Mississippi. Navnet brukes fortsatt bredt om hele artskomplekset, så et dyr som selges som *S. undulatus*, kan høre til en av de nære artene.

Arten er rask, våken og godt kamuflert og sees sjelden i handelen. Bare få arter i slekten *Sceloporus* holdes vanlig. Til gjengjeld er *S. undulatus* robust og et godt valg for den som vil holde en aktiv, dagaktiv øgle fra tempererte strøk.

Utbredelse og leveområde

Sceloporus undulatus er utbredt i det østlige USA, fra det sørlige New Jersey og Pennsylvania i nord gjennom det sørlige Ohio og Indiana og videre mot sør til Georgia og det nordlige Florida. Mot vest går utbredelsen til Mississippi-elven; bestandene vest for elven hører til *Sceloporus consobrinus*. Dyr fra det vestlige USA og fra Mexico er i dag henført til andre arter i komplekset.

Bestanden på Staten Island i New York ble satt ut i 1942 og hører ikke til den opprinnelige utbredelsen. Størrelse og formering varierer med breddegraden: sørlige dyr blir større, legger oftere flere kull og har en lengre aktiv sesong, mens nordlige dyr har større egg og kortere utviklingstid.

> **Naturlig utbredelse:** USA.

LEVEOMRÅDE

Arten lever i åpne skoger og skogkanter, særlig furuskog med sandig, løs jord, og på kratt- og gressarealer med spredte trær. Den sitter på gjerdestolper, trestammer, veltede trær, stubber, steinrøyser og husvegger i full sol og søker ly under ved, bark og steiner når det er for varmt, og om natten. Både voksne dyr og unger foretrekker steder med mange steiner og dødt ved.

Øglen er dagaktiv fra tidlig morgen til kveld. Om sommeren bruker den mer tid på trestammer og greiner og mindre på steiner, slik at den kan holde temperaturen nede. Hvert dyr har et fast hjemområde på omtrent 50-60 m², og hannene forsvarer sitt mot andre hanner.

Klimaet er temperert til subtropisk med varme somre og kalde til milde vintre. De nordlige bestandene overvintrer i flere måneder i skjul, mens de sørlige er aktive mesteparten av året og bare gjemmer seg i regnvær og kuldeperioder. Næringen er små leddyr, særlig maur, biller, gresshopper og edderkopper.

Stell

TERRARIET

Et voksent dyr trenger et terrarium på minst 80 × 40 × 40 cm (lengde × bredde × høyde). Et par eller en hann med to hunner trenger minst 100 × 50 × 50 cm. Større er bedre, for *Sceloporus undulatus* er rask og bruker hele terrariet, og mer plass gir færre slagsmål. Hold aldri to hanner sammen. Lokket må være tettsluttende og av nett eller gitter, for arten hopper godt og er raskt ute når det åpnes.

Den beste innredningen etterligner en solrik skogsglenne. Som bunn brukes en blanding av sand og jord i 5-10 cm dybde, slik at øglen kan grave litt og hunnen kan legge egg. Legg bark, kork, skrå greiner og flate steiner i forskjellige høyder til solplasser og skjulesteder. Greinene må være minst dobbelt så tykke som dyrets kropp. Steinene må stå stabilt direkte på bunnen, for øglene trekker seg inn i sprekker mellom dem. Plasser den høyeste solplassen rett under varmelampen, og lag skjulesteder i både den varme og den kalde enden.

Terrariet må stå på et solid underlag og på et rolig sted. Dyr som kan se ut i et travelt rom, blir raskt stresset.

Les mer: Varme og temperatur

TEMPERATUR

Om dagen skal bakgrunnstemperaturen være 27-28 °C. Rett under en varmelampe skal det være en solplass på 38-42 °C, målt på overflaten med et infrarødt termometer. Resten av terrariet må være kjøligere, slik at øglen kan velge hvor den vil ligge. Om natten faller temperaturen til 18-22 °C. Lampen slås av, og det trengs ingen ekstra varme når rommet holder minst 18 °C.

Både for lite og for mye varme er skadelig. Er det for kaldt, blir dyret sløvt, spiser dårlig og fordøyer dårlig. Er hele terrariet for varmt, graver dyret seg ned og trives ikke. Bruk en termostat til lampen og to termometre, ett i den varme og ett i den kalde enden.

Skal dyrene ha vinterdvale, holdes de ved 8-12 °C i mørke i to til tre måneder (se avsnittet om paring).

Les mer: Vinterdvale og årstider

LUFTFUKTIGHET OG VANN

Luftfuktigheten skal være moderat, omtrent 40-60 %. Arten lever i åpne, solfylte områder og tåler ikke vedvarende dampende fuktighet, men bunnen må heller ikke være knusktørr. Sprøyt lett én gang om dagen på en vegg, planter og steiner, slik at det dannes dråper som øglene kan slikke, og la det tørke opp i løpet av dagen.

Sett i tillegg fram en lav, stabil skål med friskt vann, som skiftes daglig, og som øglen lett kommer til. Sørg for god ventilasjon, slik at luften ikke står stille. Bunnen må ikke være våt, men et lett fuktig skjul i den kjølige enden gir dyret et valg.

LYS OG UVB

Sceloporus undulatus er en dagaktiv, soleglad art som trenger sterkt lys og UVB hele året. Bruk et UVB-rør for soleglade arter (Ferguson-sone 3) eller en kombinert UVB-metalldamplampe over solplassen. Solplassen skal ligge 20-30 cm fra UVB-kilden, og lyskilden byttes etter produsentens anvisning. Ved siden av må en varmelampe gi solplassen 38-42 °C, og resten av terrariet må være godt opplyst.

Det må alltid være et kjøligere og mer skyggefullt sted. Ha lyset på 12 timer om dagen, gjerne med en årstidsrytme på omtrent 14 timer om sommeren og 10 timer om vinteren, styrt av en tidsbryter. Om natten skal det være mørkt.

Les mer: Lys og UVB

FÔRING

Sceloporus undulatus er insektetende, og i naturen er maur, biller og edderkopper en stor del av næringen. Den spiser levende insekter som sirisser, små kakerlakker, gresshopper, melorm, silkeormer, bløte sommerfuglarver og voksmøllarver. Variasjon er viktig: gi minst tre-fire forskjellige insektarter, og unngå at melorm utgjør hoveddelen. Insekter fra en pesticidfri eng, fanget med en håv, er et godt supplement i sommerhalvåret. Fôrdyrene må ikke være bredere enn avstanden mellom øglens øyne.

Voksne dyr fôres annenhver dag med så mye som de spiser i løpet av noen minutter. Ungdyr fôres hver dag. Gi ikke mer enn dyret spiser, for arten blir lett for feit i terrariet. Fôrdyrene får godt fôr (gut-load) i et par dager før de gis.

Pudre fôret med kalk med D3-vitamin hver tiende til fjortende dag for voksne dyr og hver uke for ungdyr og hunner i eggleggingssesongen. Ved de øvrige fôringene brukes ren kalk uten D3.

Les mer: Fôrdyr: hold og avl Les mer: Kalk, vitaminer og tilskudd

ATFERD OG HÅNDTERING

S. undulatus er våken, rask og territoriell. Hannene viser seg frem med armhevinger, hodenikking og oppblåst kropp og forsvarer plassen sin mot andre hanner. Arten blir ikke tam og egner seg ikke til håndtering. Den blir lett stresset og kan kaste halen hvis den gripes. Kortvarig håndtering til helsesjekk og flytting er i orden, men ta aldri tak i halen. Dyr fra naturen må ha flere uker i ro for å falle til.

Et enkelt dyr, et par eller en hann med to hunner kan holdes sammen i et stort terrarium med mange synsbarrierer. To hanner holdes aldri sammen, selv ikke i et stort terrarium, og hunner kan også krangle. Jager dyrene hverandre, biter de, eller gjemmer et dyr seg hele tiden, må de skilles. Øglene er raske og hopper godt, så lokket åpnes forsiktig.

Avl

KJØNNSMODNING OG KJØNNSBESTEMMELSE

Kjønnet sees ved en tydelig blå og svart flekk på hver side av buken og på strupen hos hannen, en tykkere halerot og større porer på undersiden av lårene. Hunnen er litt større, grå med mørke tverrbånd og har bare svak eller ingen blå farge. Alle tegn er tydeligst i paringstiden. Arten er kjønnsmoden etter ett til to år, men hunner bør være minst to år og i god kondisjon før de brukes i avl.

PARRING

Paringstiden er fra april til august. De nordlige bestandene overvintrer naturlig, og en vinterdvale er den sikreste måten å få dyrene til å yngle regelmessig. Gi bare friske, velnærte dyr en vinterdvale: slå av lys og varme og hold dem ved 8-12 °C i fullstendig mørke og 60-70 % luftfuktighet, uten at noe blir vått, i to til tre måneder. Gi vann, men ikke fôr i den perioden. Etter hvilen økes lys og varme gradvis over et par uker.

Hannen settes inn til hunnen, eller de bor sammen i et stort terrarium. Han viser sine blå flekker, nikker og forfølger henne. Etter paringen har kjønnene ingenting med hverandre å gjøre, og hunnen passer verken egg eller unger. Gi hunnen ekstra insekter og kalk gjennom hele sesongen, og ta bort hannen hvis han forfølger henne uavbrutt.

Les mer: Luftfuktighet, sprøyting og ventilasjon

EGGLEGGING OG KULL

Unge hunner legger ett kull på 3-13 egg i året, større hunner 2-4 kull i løpet av sesongen. Hunnen graver eggene ned 3-7 cm i jorden, der fuktighet og temperatur er stabile. Sett en eggleggingskasse med fuktig sand-jordblanding, minst 10 cm dyp, i terrariet, og hold substratet jevnt fuktig, men ikke vått. En hunn uten et egnet sted kan holde eggene tilbake. Graver hun uten å legge, eller går hun tydelig med egg i flere uker, må hun til veterinær.

INKUBASJON

Eggene flyttes forsiktig til en kasse med lett fuktig vermikulitt eller perlitt uten å vendes. Eggene inkuberes ved 27-30 °C; i forsøk med arten brukes en konstant temperatur på 28-30 °C. Eggene blir omtrent dobbelt så store i løpet av utviklingen. De klekkes etter 55-70 dager, raskest ved den varme enden av området. Hold fuktigheten jevn, slik at eggene verken tørker ut eller tar opp for mye vann. I naturen klekkes ungene fra juni til september.

OPPDRETT AV UNGER

Ungene er omtrent halvparten så store som de voksne når de klekkes, og de vokser raskt, særlig de to første månedene. De er kjønnsmodne etter omtrent ett år. Sett dem hver for seg eller i små grupper av samme størrelse i et mindre terrarium med samme temperatur, UVB og innredning som de voksne. Gi daglig små insekter som spretthaler, bananfluer, nyklekte sirisser og små melorm, pudret med kalk og D3 hver uke. Sprøyt daglig, og skill dyrene hvis det blir slåssing. Unge dyr kan være aggressive mot hverandre, særlig overfor mindre dyr.

Helse og vanlige feil

Sceloporus undulatus er hardfør når temperatur, lys og fôr er riktig. De typiske problemene er:

- Kalkmangel og benskjørhet (metabolsk benlidelse) ved for lite UVB og kalk. Det gir bløte kjever, krumme bein og skjelvinger.
- Underutvikling og avmagring ved for lav temperatur eller ensidig kost, særlig hos nyinnførte dyr.
- Innvollsorm og midd, særlig hos dyr fra naturen. Få en avføringsprøve undersøkt, og sjekk huden.
- Stress og skader ved for få skjulesteder, for små terrarier eller flere hanner sammen, med bitt og avkastede haler.
- Eggleggingsproblemer hvis hunnen ikke har et egnet eggleggingssted.
- Hudskifteproblemer ved for tørr luft, der skjell blir sittende igjen på tær og hale.

Et friskt dyr er årvåkent, har klare øyne, en fyldig hale og et fast grep. Søk veterinær med erfaring med krypdyr hvis øglen går ned i vekt, ikke spiser, er slapp eller har hevelser i kjeven.

Les mer: Typiske sykdommer og tegn på sykdom

Spør alltid dine kloke bekjente

Veiledningen er et godt sted å begynne, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskjellige, og mye av det viktigste lærer man av dem som har holdt arten i årevis. Snakk med en oppdretter, en erfaren holder eller en veterinær med kunnskap om krypdyr og amfibier før du skaffer deg dyret - og igjen hvis noe virker galt.